

THISTED KØBSTAD

AF P. L. HALD

Fra ældgammel Tid har der ved Thisted fundet Bebyggelse Sted. Allerede Oldtidsfolket færdedes ved og omkring den Fjordarm, der fra Limfjordsbredningen engang strakte sig ind til Skinnerup. Fjorden, der efterhaanden forvandlede til Eng, begrænsedes til begge Sider af de nuværende Bakkeskraaninger, og i den lave Dal løber endnu en Bæk ud i Fjorden som en sidste Rest af den gamle Fjordarm, ved hvis Munding Bebyggelsen samlede sig, og som omkring ca. 600 kom til at bære Navnet Thisted.

Det er iøvrigt ikke mange skriftlige Efterretninger, vi har om Byen i Middelalderen, og selv om Pontoppidan skriver, at "Thisted i temmelig gamle Tider har været et sært bekendt Sted og ligesaae distingveret fra andre Byer, der i Provinsen," saa mener jeg, at det ikke skal tages alt for bogstaveligt. Vestervig og Sjørring var tidligere mere bekendt end Thisted.

Hvorledes Thisted har set ud i Middelalderen ved vi ikke noget om; der er ingen Fund gjort, der kan give os en lille Anelse om det. Vi tager dog næppe fejl i at forestille os den som en lille Landsby med lave, straatækte Huse af Bindingsværk; men oppe paa Banken Vest for Bebyggelsen laa en Kirke af samme Udseende som Omegnens Landsbykirker.

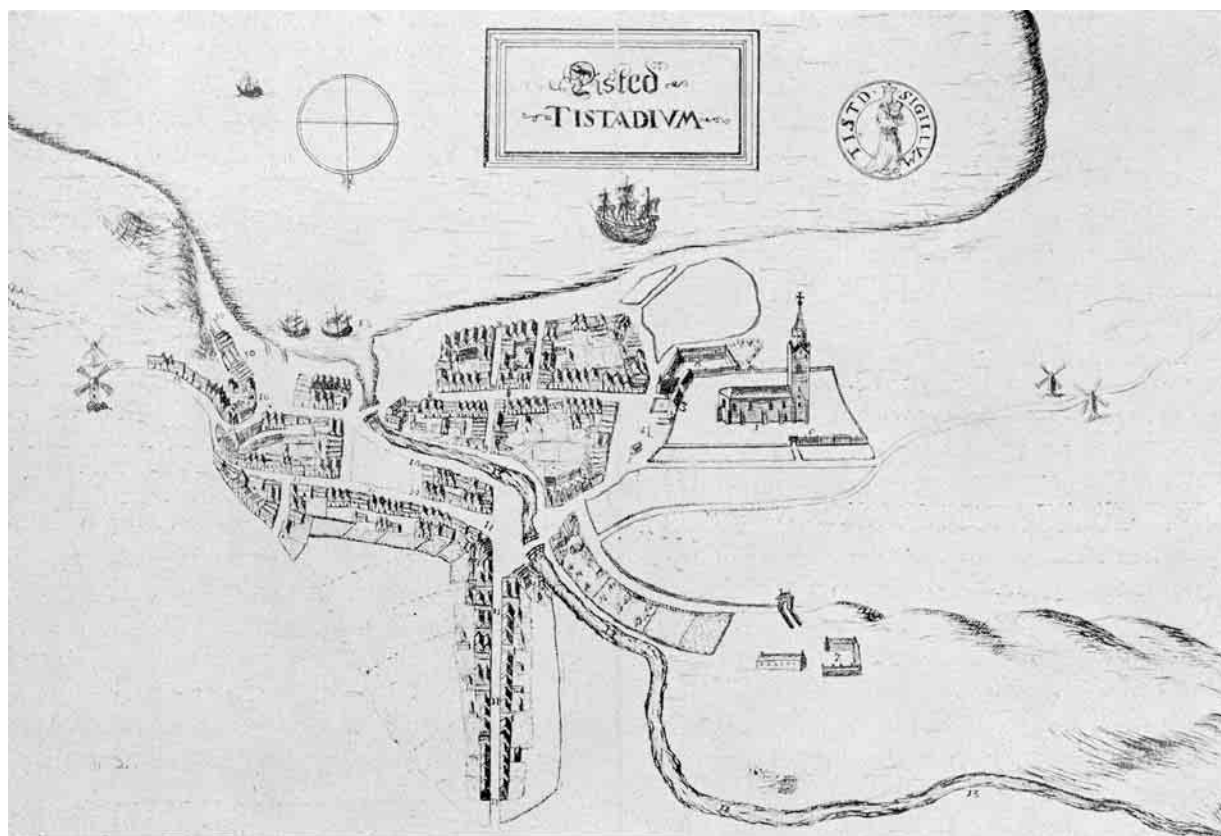
Det har nemlig ikke været den nuværende Kirke; den blev rimeligvis opført ved den Tid, Byen blev Købstad. Minder om den ældste Kirke findes i de ikke faa udhuggede Sten med Billedfremstillinger, som findes i den nuværende Kirkes østgavl og de mange profilerede Sokkelsten. Enkelte middelalderlige Gravsten findes ogsaa, og særlig skal nævnes Runestenen, der sidder indmuret ved Foden af Taarnets Sydside og sikkert er den ældste skriftlige Efterretning fra Middelalderens Thisted. Den er fra Tiden ca. 1200, og Indskriften er "Tord, Amdis Søn, hviler her." Man tør sikkert gaa ud fra, at denne Mand var fra Thisted, og i saa Fald har vi her Navnet paa den første Borger, man kender ved Navn.

Det ældste Dokument, i hvilket Thisted nævnes, er fra 1367; i et andet Dokument faa Aar senere kaldes den en Landsby og omtales som en Slags Ladeplads for Omegnen, til hvilken Værdighed den gennem mange Aar maatte føre en haard Kamp med Hovsør ved Lønnerup Fjord.

Det synes at fremgaa af forskellige Forhold, at Thisted har tilhørt Børglumbisperne, i alle Tilfælde stod den under deres Beskyttelse, og de havde i Byen en Gaard, Bispegaarden. Byen maa have spillet en vis Rolle for Bisperne, idet en af dem gav Byen Købstadrettigheder og gav den dens nuværende Vaaben, en kronet Marieskikkelse med Jesusbarnet. Hvornaar Byen fik disse Rettigheder ved vi ikke, og naar det gælder at finde en Fødselsdag for Byen, nødes vi til at gaa til Kong Frederik d. 1. Tid, idet han St. Laurentii Dag, d. 10. August 1524, for Biskop Stygge Krumpens Skyld havde undt og tilladt, "at hans og Børglum Biskopdoms Undersaatter, Borgemester, Raadmænd og menige Borgere udi Børglum Biskopdømmes Købstad Thisted maa og skal til evig Tid nyde, bruge og beholde fri Købstedret og Byfred, Sejlads, Handling og Købmandsskab og alle andre Herligheder, Privilegier og Friheder ingen i nogen Maade undtagen, ligervis som vore og Kronens Undersaatter, Borgmester, Raadmænd og Borgere udi vor Købstad Viborg have og udi alle Maader nyde og bruge".

Fire Aar efter stadfæstede Kong Frederik igen Byen Privilegier, og der blev samtidig afgivet Løfte til Borgerne om, at der ikke skal "bygges dem til Forfang nogen ny Købstad ved Hovsør eller andet Steds eller bruges nogen Forprang mod deres Friheder".

Skrækken for at Hovsør skulde løbe Byen over Ende og erhverve Købstadrettigheder var nemlig stor. Ifølge et Tingsvidne ved man, at en Thisted Borger ved Navn Jep Lauridsen var vendt hjem fra Herredagen i Odense, og han fortalte da, paa hvilket Grundlag vides ikke, at Thisted skulde nedlægges som Købstad, og Byens Borgere for Fremtiden skulde "føde dem med deres Plovs Avl". Kongen skulde endvidere have givet ham Privilegium paa Købmandshandel, og sammen med flere andre Borgere begyndte han paa at opføre adskillige Bygninger i Hovsør. Følgerne af deres Virksomhed blev imidlertid, at de 1532 blev stævnedes for Kongen og Raadet, hvor de maatte staa til Rette for deres Gerninger. Beboerne i Hovsør blev imidlertid skattefri i 5 Aar og toldfri de 5

Omkring 1670 tog Thisted By sig – ifølge Resens Atlas – ud som paa dette Billede. Byen bestaar af en Klat Huse mellem Kirken og Østerhavn plus en Stump Nørregade. Til højre ses Bispegaarden ved Engen; den blev nedbrudt 1765.

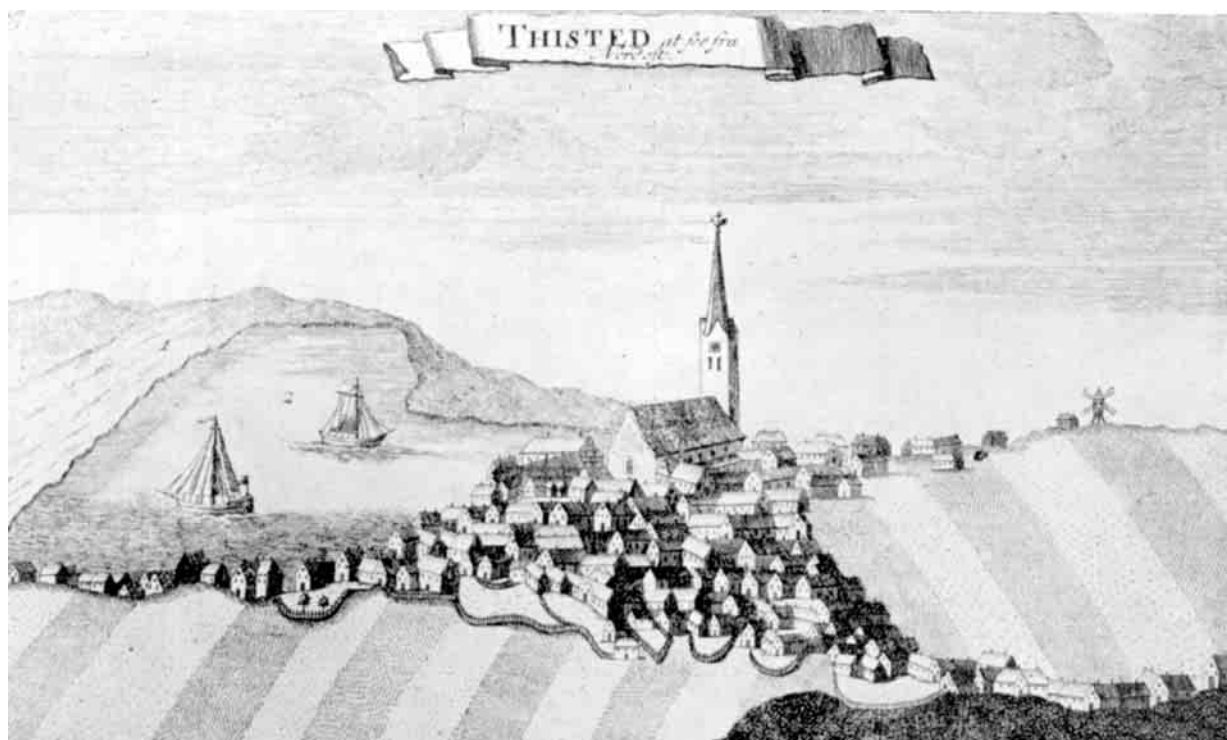
følgende, men dermed ophørte ogsaa Byens Tilværelse som Købstad. Først i 1542 er Thisted Borgerne komne saa vidt, at de ikke mere behøver at frygte nogen Konkurrence fra Hovsørs Side, og 1545 tog Kong Kristian d. 3. Borgemster, Raad og menige Borgere under sin Beskærmelse og stadfæstede Byens Privilegier.

Nu var Hovsør sejlet agterud, og Aaret efter besøgte Kongen Thisted, og den fik ved den Lejlighed Ejendomsbrev paa Hillerslev Mark til "Fædrift og Græsning" for Byen; den Afgift, som skulde svares, blev fastsat til 24 Mark. Denne "Hillerslev Mark" er det nuværende Kronborg, hvoraf en Del den Dag i Dag tilhører Byen.

Det var imidlertid ikke den eneste Gave, som Byen blev benaadet med ved dette Kongebesøg, thi for "at vor Købstad Thisted saa meget des bedre bliver bygget og forbedret", gav Kongen Borgerne et gammelt Gildeshus til Raadhus, og endvidere gav han dem et Kapel, der laa uden for Byen, for at Borgerne kunde faa Kalk, Sten og Tømmer til at istandsætte Raadhuset med.

At Kongen viste sig saa gavmild over for Byen maa ses paa Baggrund af den Omstændighed, at ved Reformationen kom alt Kirkens Gods ind under Kronen, og da Børglumbisperne havde været Ejere af Thisted, var den altsaa ogsaa hjemfalden til Kronen, der følgelig havde Interesse i, at Byen og dens Borgere fik gode Vilkaar at arbejde under. Da den nye Biskop for Børglum Stift, Peder Thomsen, var udnævnt, valgte han Thisted til sin Residens og fik af Kongen Livsbrev paa en Gaard i Byen. Der var nu Grund for Byen til at føle sig, og selv om det at være Købstad ganske vist var attraaværdigt, saa havde Medaljen ogsaa en Bagside, for det blev efterhaanden ganske anselige Udgifter, Byen maatte punge ud med, da Syvaarskrigen med Sverige kom, og det baade i Naturalier og rede Penge. Følgen blev da ogsaa, at Byens Borgere klagede til Kongen og lod ham forstaa, at alle disse Udgifter efterhaanden oversteg deres Evne. De havde ganske vist allerede 1565 faaet Tilladelse til at handle paa Østersøen, for at Borgerne kan "have deres Næring"; men Tilladelsen var stærkt begrænset, saa det er ret tvivlsomt, om den har haft nogen særlig Betydning for Byen.

Under Kristian d. 4.s Regeringstid væltede en hel Række af Ulykker ind over den lille By. Saaledes brændte 1608 en stor Del af Byen, ved hvilken Lejlighed mange mistede Hus og Hjem. Næppe var den kommet over denne Hjemløselse, før en ny Ildebrand ganske slog Byen ud. 1620 brændte nemlig de tre Fjerdedele af Byen, og 2 Aar efter i Februar Maaned ødelagdes den lavest

I Pontoppidans Atlas af 1768 findes denne morsomme Tegning af Thisted By med Bredningen og med Mors i Baggrunden til venstre.

liggende Del af Byen af Vandflod, vel nærmest som Følge af Tøbrud. Bækken svulmede op, og Vandet stod 5 Kvarter højt i Bisgaards Lade, og en Mængde af Byens Beboere led stor Skade paa "Korn, Foder, Ilding og Boskab". Til disse Ulykker fra Naturens Haand kom saa en Række fjendtlige Besættelser, og Thisted blev ikke i nogen Maade skaanet.

Da de kejserlige Tropper d. 20. Nov. 1627 rykkede ind i Byen, maatte Borgerne aflevere deres Vaaben, der blev gemt i Kirkens Sakristi. En Optælling, som Fjenden foretog, viste, at Byen havde 1276 Indbyggere; endvidere at der fandtes 183 Heste, 318 Stk. Hornkvæg, 349 Faar, 319 Svin samt 3000 Tdr. Rug, Byg, Mel, Malt, Havre og Gryn. At der blev et slemt Svind i disse Forraad siger sig selv, da Fjenden udskrev maanedlige Leveringer baade af Penge og Naturalier.

Det gik tilsidst saa vidt, at Borgerne maatte sende den fjendtlige Øverstkommanderende Melchior von Hatzfeldt en Skrivelse for at bede om Nedsættelse af disse Leveringer, idet de nu havde givet alt, hvad de ejede i Penge og Sølv og havde nu ikke andet tilbage end lidt Korn, Tin, Messing, Kobber og nogle Kreaturer.

Under Svenskekrigen 1643-45 maatte Byen ogsaa døje fjendtlig Indkvartering og store Udgifter. Disse fjendtlige Besættelser medførte en Løshed i Sæderne, saa Byens Magistrat maatte tage strenge Forholdsregler over for "Grassatgængere", som om Natten voldte stor Uro med Hujen og Raaben uden for Folks Døre og Vinduer.

Saa gik der nogle Aar igen, men saa kom Svenskekrigen 1657-60 og ødelagde, hvad man saa smaat havde forsøgt at bygge op.

Thyboerne forsøgte 1657 d. 3. Oktober ved en lille By Nabe, Syd for Agger, at standse Fjendens Indtrængen i Landsdelen. Udfaldet af Kampen blev selvfølgelig et stort Nederlag for den uøvede Bondeskare, der her maatte kæmpe med Datidens dygtigste Soldater. Thisted Borgerne deltog ogsaa i Kampen, og i Tiden fra 9. til 15. Oktober begravdes i Thisted 12 eller flere Mænd, som man maa antage er faldne i Kampen. Det hedder nemlig i en Magistratserklæring om denne Kamp, at »vores antage er faldne i Kampen. Det hedder nemlig "vores arme Bysfolk, en Part af Borgerskab, der blev slagne og formyrt", og det er uden Tvivl disse faldne, som Kirkebogen anfører som begravede. I samme Erklæring oplyses det, at Byen har maattet betale 12332½ Rdlr., og "her foruden har vi udgivet med Landet til de kejserlige og kurbrandenburgske nogle Hundrede Rdlr. Korn for Landet ej med deres Folk skulde beligges, og hvad vi fattige Folk herfor uden alt foreskrevne have lidt og bekostet paa de store mangfoldige Indkvarteringer, som ikke kan sættes paa Penge, som Gud almægtige er det bevist".

Ved Strandgade i Thisted laa indtil 1929 denne gamle Bygning, Grønlunds Lade, senere kaldet Th. Christensens Pakhus. Det var Byens eneste Bindingsværksbygning, og den forsvandt for at give Plads for Strandgades Udvidelse. (Fot. Thisted Musæum).

Dermed var Byen slaaet ud for lange Tider, Indbyggertallet dalede; i 1672 var Tallet gaaet ned til c. 1000, altsaa i Løbet af 45 Aar gaaet c. 275 ned. At Byens Borgere dog af al Evne arbejdede paa at ophjælpe deres By, synes at fremgaa af adskillige Ting, saaledes klagede Borgerne i Aalborg 1682 over Thistedborgerne, at de gjorde Indgreb i deres Handel, hvilket vel vil sige, at de handlede inden for det Omraade, der var forbeholdt Aalborg; til Gengæld foreligger der ogsaa Klager fra Thisted Side; iøvrigt var Aalborg en haard Konkurrent for de vestlige Limfjordsbyer.

En kongelig Kommission forfattede 1682 en almindelig Grundtakst; først lod man alle Byens Gaarde, Huse, Grunde og Pladser taksere af udvalgte Borgere, hvorefter Kommissionen gennemgik hver enkelt Taksation, og paa Grundlag heraf, blev den endelige Grundtakst affattet. Den beløb sig for Thisted Bys Vedkommende til 4210 Rdlr. af Grundene, ikke af Bygningerne. Til Sammenligning kan tjene, at Grundtaksten for Nykøbings og Aalborgs Vedkommende beløb sig til henholdsvis 3740 Rdlr. og 8947 Rdlr.

Det er iøvrigt et ret trist Indtryk, man faar af Forholdene i den lille Limfjordsby. Alt er i Tilbagegang, en Skæbne den iøvrigt delte med de fleste af Landets andre Smaakøbstæder.

Byen var indhegnet med Plankeværker, Grøfter og Diger, der dannede den saakaldte Konsumtionslinie og samtidig var Bygrænse. 1671 var Konsumtionen indført, og efter den skulde der betales en bestemt Afgift af alle de Varer, der tilførtes Byen fra Landet, og der var strenge Forbud mod at benytte andre end de lovlige Adgange til Byen. Disse fandtes hvor Landevej ene førte ind i Byen, saaledes neden for Østerbakken, ved Nørregade ud for Kastet samt ved Vestergade, hvor Møllevej og Oddesundvejen mødes, samt enkelte andre Steder. Det er en Selvfølge, at Smugling florerede, og man godtede sig, hver Gang det lykkedes at overliste Konsumtionsbetjentene.

Byens Borgere havde deres væsentligste Indtægt dels ved Agerbrug med Kreaturhold og dels ved Handel med Norge fra Vestkystbyerne. Det er vist ikke for meget sagt, at Thisted paa denne Tid var Hovedcentret for Norgeshandelen i denne Egn; saaledes havde Thistedkøbmændene Pakhuse baade i Klitmøller og Vigsø. Da Søkortdirektør Jens Sørensen i Sommeren 1695 var ude paa sin Opmaalingsrejse, noterer han, at der i Klitmøller laa 3 Thisted-Pakhuse samt paa Stranden 11 Sandskuder, Smaafartøjer, der benyttedes til Handelen paa Norge.

Midt i dette Billede fra Thisted Havn ses den gamle Toldbod, der forsvandt 1885. Materialerne fra Bygningen anvendtes til Opførelse af Ejendommen Nørregade 52, der i daglig Tale kaldes "Den gamle Toldbod". Til venstre ses Ejendommen, hvor Thisted Postkontor havde til Huse før Thybanen blev aabnet. (Fot. Thisted Museum).

Skulde man nævne en enkelt fremragende Personlighed fra denne Tid, maa det blive Enevold Nielsen Berregaard, der gennem sit Ægteskab med Anne Søe, der tilhørte en af Byens Købmandsfamilier, fik ikke helt ubetydelige Pengemidler at arbejde med. Efter at have gennemløbet Skalaen som Raadmand, Borgmester og Byfoged blev han Justitsraad, optaget i Adelsstanden og opretter Stamhuset Kølbygaard paa 1000 Tdr. Hartkorn.

Havde Byen hidtil henlevet i stille Ubemærkethed, saa blev den med et kendt eller snarere berygtet over hele Landet gennem den saakaldte Besættelseshistorie. Nutiden har vanskeligt ved at forstaa, at en Samling hysteriske Kvinder formaaede at vække en saadan Opsigt, som de gjorde. Besættelsen var ikke noget Bedrageri, som Samtiden og en senere Eftertid har ment, men Overlæge Hallager ved Sindssygehospitalet i Aarhus har godtgjort, at der har været Tale om en hysterisk Epidemi, der ved aandelig Smitte spredtes til en Række Kvinder. Ligeledes er det heller ikke rigtigt, at den skulde skyldes Byens Præst, Oluf Bjørn, idet man fortalte, at han havde arrangeret Besættelsen for at fan Hævn over Anne Søe, til hvis Datter af første Ægteskab han bejlede, men blev mødt med et blankt Afslag.

Her skal i Korthed anføres følgende om Besættelsen. I Aaret 1680 havde en Kvinde, der hed Maren Spillemands, som ung Pige faaet "nogen Gysen og Rysten i hendes Lemmer"; hun blev tilsyneladende rask, men havde af sin Sygdom taget Anledning til Dovenskab og Landløberi, hvorfor hendes Fader mente, at der var blevet vist noget Djævelskab i hende, og herfor skyldte han en gammel Kone i Skinnerup, Ane Kristensdatter, der var kendt for at være Troldkone. Selv om fornuftige Folk antog Pigens Sygdom for at være "Skrømteri og selvgjort Værk", saa søgte dog Faderen Hjælp hos flere af Egnens lægekyndige Præster, og da særlig hos Magister Anders Heboe i Thisted, som ogsaa ved Bøn søgte at uddrive Djævelen. Tiden gik og Præstens Efterfølger, Magister Oluf Bjørn, til hvem man ogsaa henvendte sig, lagde ikke videre Vægt paa hendes formodede Sygdom.

Pludselig i Januar Maaned 1696 opskræmmedes Byen ved, at Oluf Bjørn offentligt fra Prædikestolen erklærede, at Maren Spillemands var legemlig besat af Djævelen, og hertil kom saa,

Hvor Svaneapoteket i Storegade nu ligger, laa indtil ca. 1898 denne – efter forrige Aarhundredes Forhold – ret anseelige Bygning, i hvilken Byens privilegerede Apotek fandtes. (Fot. Thisted Musæum).

at en 9-aarig Pige, Kirsten Langgaard, pludselig viste de samme Symptomer paa Besættelse, hvilket ogsaa skulde skyldes den omtalte Ane Kristensdatter, der blev ført til Thisted og fængslet. Men Besættelsen greb videre om sig, og i Løbet af samme Sommer var ialt 14 Kvinder blevne ”forheksede”.

I Thisted vakte dette Postyr saa stor Opsigt, at adskillige af Byens Borgere alvorligt overvejede at forlade den. Da Oluf Bjørn nu ikke ene kunde klare ”Uddrivelsen af de formodede Djævla”, fik han efter Biskoppens Ordre Assistance af Omegnens Præster; flere af disse var dog ikke overbeviste om, at der forelaa en virkelig Besættelse, men i den Formodning blev de imødegaaede paa det skarpeste af Oluf Bjørn, der paastod, at alle Symptomerne hos Kvinderne var i sand Overensstemmelse med den kirkelige Besættelselære.

Men Rygtet om de forfærdelige Ting, der gik for sig i Thisted, spredtes over hele Landet, saa at Kongen paa Foranledning af Biskoppen og Amtmanden nedsatte en Kommission af ”myndige og forstandige Mænd”, der saa skulde søge at komme til Bunds i ”Trolddomsværket”.

Kommissionen handlede hurtigt, og dens Kendelse lød paa strenge Straffe, endog Dødsstraf for flere af Kvinderne, der var implicerede, og Oluf Bjørn blev dømt fra Kjole og Krave og skulde forvises fra Jylland.

Oluf Bjørn indankede imidlertid hele Sagen for Højesteret, og den endelige Afslutning faldt ved Dommen den 26. Februar 1698. Højesteret kom til et andet Resultat end Kommissionen, selv om den ogsaa gik ud fra, at Besættelsen var et oplagt Bedrageri. De idømte Straffe mildnedes betydeligt, saaledes fik ingen Dødsstraf, og flere blev helt benaadede. Men Oluf Bjørn blev forvist fra Landet, og flere af Embedsmændene, som havde haft med Sagen at gøre, fik større og mindre Bøder, og derefter faldt man atter til Ro i Thisted.

Byens Folkemængde dalede stadig, og fra 1769 noteres det laveste Indbyggertal, nemlig 815. Der var da i Byen kun 10 Købmænd, som hovedsagelig fik deres Varer fra Aalborg. I Butikkerne fandtes de almindelige Varer i broget Blanding; en enkelt Købmand havde Røg- og Snustobak, Spillekort og Stempelpapir; Byen havde 5 smaa Skibe, der sejlede paa Limfjorden. Den største

De smaa enetages Huse var typiske for det gamle Thisted. Dette Billede er taget paa Lille Torv, og Husene forsvandt i Halvfemserne. Yderst til højre ses Hjørnet af Thisted Arbejderforenings gamle Bygning og i Midten Skomager Sunds Hus. (Fot. Thisted Musæum).

Hindring for Byens Handel var imidlertid det saakaldte Landprang. Det var saaledes ret almindeligt, at en Bondekarl, naar han var blevet Ejer af en Snes Daler, følte Trang til en mere udvidet Virksomhed end den, Bondearbejdet kunde give. Han gav sig saa ud paa Handelen, undertiden i Kompagni med en af de Skippere, der sejlede paa Norge, og opkøbte alle mulige Landbrugsprodukter, der saa blev solgt i Norge, hvor der var et udstrakt Marked for disse Varer. Ved sin Hjemkomst medførte Skipperen Tømmer, Jernvarer og andre Varer, som var vanskelig tilgængelige her paa Egnen; men Tolden maatte erlægges i Thisted.

Efter en Fortegnelse fra 1769 var der i Byen 58 Haandværkere, af Skomagere var der 11, men af flere Haandværkere fandtes kun 1, som Bødker, Farver, Guldsmed, Kobbersmed, Gørtler, Maler, Rebslager og Sadelmager.

En Del af Borgerne levede udelukkende af Landbrug, saa Byen paa dette Omraade næsten kunde forsyne sig selv. Byens Hartkorn udgjorde godt 98 Tdr., og Hovedvægten blev lagt paa Avl af Byg, Havre og Ærter. Rugavlen var mindre betydelig, og dog blev en stor Del af Kornet anvendt til Brændevinsbrænding. I Slutningen af 1790'erne var der 70 Brændevinskedler i Gang her i Byen.

Fiskeriet var ubetydeligt og omfattede Helt, Gedder, Aborrer og enkelte Ørreder, kun Fangsten af Aal gav et større Udbytte.

Byens Indtægt for 1768 beløb sig efter de gamle Regnskaber til 198 Rdlr. 2 Mark 14 Skilling og Udgiften til 220 Rigsdaler. Summerne er ikke imponerende, men Skatterne var heller ikke store, og den største Indtægt havde man i Forpagtningsafgiften af Kronens Mark.

I det her skildrede Tidsrum fik man indrettet et Brandvæsen; Forholdene var jo det, at en Ildløs kunde faa uberegnelige Følger for Byen, da Størsteparten af Husene var tækkede med Straa. Byfoged Skavenius var ivrig for en god Ordning af Brandvæsenet, der blev anskaffet Sprøjter, Slang, Spande og andet Slukningsmateriel samt udtaget Mandskab blandt Byens Borgere.

Af andre for Byen betydningsfulde Begivenheder var ogsaa den, at fra 1779-85 havde den en Garnison paa 4 Kompagnier Soldater, til hvis Underhold Byen i 1782 maatte betale 1932 Rigsdaler.

Om det daglige Liv finder man ikke meget fra denne Tid, og det er kun ret ubetydelige Ting, man gennem Retsprotokollerne faar Kundskab om. Den fredelige smaaborgerlige By blev dog den 13. Juni 1735 opskræmmet af et uhyggeligt Mord, der havde fundet Sted i Nørregade. Det var den

Ved Dragsbæk fiskede man forhen Sild i Landdragningsvod, et Fiskeri, der kun kunde udøves faa Steder paa Kysten, og som nu ikke mere dyrkes. (Karl Jørgensen fot.)

20 Aar gamle Handskemagersvend Just Jensen Dahl, der havde myrdet to enligt boende Kvinder Anne og Maren Jensdatter.

Han benægtede til en Begyndelse standhaftigt Udaaden, men der var saa mange Beviser imod ham, at han omsider tilstod. Hensigten med Mordet var at skaffe sig nogle Penge, som han vidste, at de to Kvinder ejede, men hele Udbyttet blev kun 20 Skilling, thi "da han havde haft sin Haand paa de myrdedes øvrige Pengemidler, var hans Sind ganske afvendt fra at røre derved". Dommen faldt den 23. Juli. Morderen "bør sig selv til velfortjent Straf og andre til Eksempel og Afsky at knibes med gloende Tænger for Huset, hvor Gerningen er sket, paa Byens Torv og sidst paa Retterstedet. Dernæst hans højre Haand med en Økse levendes afhugges, siden Hovedet, ligeledes med en Økse at skilles fra Legemet, Kroppen at lægges paa Stejle og Hovedet tilligemed Haanden over Legemet at sættes paa en Stage". Dommen blev appelleret til Landstinget; hvorvidt denne uhyggelige Dom blev bragt til Udførelse vides ikke, men i Landstingsprotokollen omtales den "aflivede Morder".

Indtil 1789 havde Byen kun 1 Vægter til at vaage over den almindelige Sikkerhed, men nævnte Aar ansættes yderlig en Vægter, da Byfoged Steensen mente, "at der for en almindelig Sikkerheds Skyld kunde være tjenligt, at der i Byen blev bestandig 2de Vægttere". Kort efter ansættes yderlig en Mand. Nu var der 3 Vægttere, af hvilke den ene ogsaa skulde være Arrestforvarer og have fri Bolig i Raadhuset, den anden skulde være Byens Trommeslager; men den 3dje maatte leve i Haabet om, at naar en af de to nævnte afgik fra Embedet da at have fortrinlig Adgang, hvis han skikkede sig vel, til at træde i vedkommendes Sted og derved oppebære de Sportler, der foruden Vægterlønnen knyttedes til disse Bestillinger. Foruden disse Mænd, der væsentlig vogtede Byen om Natten, fandtes der ogsaa en Politibetjent og til Brug ved Markeder, Sessionerne og andre Lejligheder blev der oprettet en Politivagt, der bestod af Byens Borgere.

Og saa stilledes der baade Vægttere og Politibetjent i Udsigt, at dersom de troligen passer deres Bestilling til Alderdom og Skrøbelighed gør dem uskikkelige, da skulde de nyde fortrinlig Understøttelse af Byens Fattigvæsen eller efter Omstændighederne af Hospitalet.

1717 blev der bygget et Tinghus i Thisted, og hertil blev samme Aar Hillerslev-Hundborg Herreds Ting samt Nørhaa Birk flyttet og forenet med Bytinget. Aaret før denne Flytning var Raadhuset blevet ubeboeligt og et nyt liggende i Østergade toges i Brug, men 1746 opførtes igen et Raadhus paa Store Torv, hvor det siden har haft sin Plads.

Skorstensfejermester Ahlbergs Hus i Strømgade i Thisted var en af Byens sidste Bindingsværksbygninger. Det blev 1915 nedbrudt, og Frelsens Hærs Bygning opførtes paa Grunden. (Fot. Thisted Musæum).

Fra omkring 1800 mærker man snart, at en ny Tid er i Anmarch, og fra Regeringen udgik der da ogsaa en lang Række Skrivelser vedrørende mange forskellige Forhold. Saaledes søgte man at faa Fattigvæsenet ind under ordnede Forhold, og der nedsattes en Fattigkommission med Sognepræsten som Formand.

En Brolægningskommission var ogsaa en af de nye Institutioner, som Byen fik, og dens

De rigtige gamle Købmandsgaarde er nu udgaaet af Sagaen. Her ses et Interiør fra Købmand Nordentofts Gaard, Østergade 8. Nordentoft staar yderst til venstre i Gruppen. Foran Klitmøllerdeligencen staar Postkører N. Immersen Mortensen, Klitmøller (Fot. Thisted Musæum).

For 100 Aar siden havde Thisted intet andet Sygehus end en meget primitiv "Sygstouw" i denne lave Gaardlænge i Ejendommen Storegade 21 (C. P. Clausens Gaard). Byens første Sygehus opførtes i Halvtredserne og det nuværende i Aarene 1924-28. (A. Scharling fot.)

Oprettelse kunde ikke siges at være upaakrævet, idet der kun i enkelte af Byens Gader fandtes en Antydning af Brolægning. Et lille Indblik i de idylliske Forhold faar man, idet Byfogden 1803 maatte indskærpe de af Byens Borgere, der holdt Svin, at disse skulde holdes indelukkede i Gaardene, saa de ikke var til Gene for Færdselen i Gaderne.

De urolige Forhold i Europa paa denne Tid var Grund til, at der udsendtes et Reskript om Oprettelse af en Borgervæbning. I Thisted havde man tidligere haft en saadan, og endskønt den aldrig var afskaffet, var den dog forsvundet. Det gik imidlertid langsomt med Oprettelsen af Korpset, og først under Krigen med England blev det virkelig realiseret. Udviklingen kan man følge gennem Byens Regnskaber, og fra 1806 finder man en fast Post i disse vedrørende Korpset. Uniformen var upaaklagelig: mørkeblaa Frakke med Svalehale, blanke Knapper og hvide Benklæder; Frakken havde gul Krave med gult Opslag; paa Hovedet en Chako med Ponpon. Officererne havde Chako med Fjerbusk og Guldepauletter.

Under Krigen med Englænderne 1807-14 var Vigsø en Slags Havneby for Thisted, idet Forbindelsen med Norge foregik derfra. Til Tider kunde der ligge 100 Skibe paa Stranden, der ventede paa en gunstig Lejlighed til at slippe over til Norge med deres Last, der hovedsagelig bestod af Korn og andre Fødevarer. I Ventetiden drog Søfolkene til Thisted, og det har sikkert været store Dage for Byens Beværmere.

Saavidt det er at skønne, slap Byen nogenlunde over Pengekrisen, men efter 1814, da Priserne i Løbet af faa Maaneder dalede ganske betydeligt, led mange Prangere og Landhandelsmænd betydelige Tab. Det synes, som om Thisted Købmænd har vist større Forsigtighed end de fleste, og de har sikkert ikke tændt deres Piber ved alle de Bancosedler, de har faaet fat i.

Den 10. Januar 1821 købtes for kongelig Regning 74,600 Kvadratalen Jord umiddelbart ved Byen for at benyttes som Anlæg for en Planteskole; denne udvidedes 1830 med yderligere Køb af 103,800 Kvadratalen, saa Plantagen kom til at omfatte godt 12 Tdr. Land. Meningen var den, at de i Amtet paabegyndte Klitplantager skulde forsynes fra denne Planteskole, og de Planter, der blev tilovers, uddeles gratis til Amtets Beboere. Forsøget mislykkedes, men den smukke Planteskole fik hurtigt Karakter af Skov og er nu en Pryd for Byen. Amtsforvalter Caroc anlagde omtrent paa

Det gamle Rebslagerhaandværk er snart opslugt af den moderne Fabriksdrift. Thisted har endnu bag Plantagen en aaben Rebslagerbane, og paa Billedet ses Rebslagerne Peter Jensen (død 1946) og Johs. Hattens. (Karl Jørgensen fot.)

samme Tid "Carocmindes Have", der ogsaa i sin Tid set fra Søsiden afgav en smuk Baggrund for den østlige Del af Byen.

Efterhaanden begyndte Foretagsomheden paa forskellige Maader at gøre sig gældende, foruden et Garveri blev der anlagt en Tobaksfabrik samt en Papirfabrik, der dog væsentlig kun fabrikerede simple Papirsorter samt Makulatur.

Men der var en væsentlig Mangel ved Byen, at den ingen Havn havde, og Savnet af en saadan blev efterhaanden mere og mere føleligt. Naar der kom Skibe, der lykkeligt var slupne over Løgstør Grunde, maatte de ankre op et Stykke ude i Fjorden. Kom der saa Storm af Syd eller Sydvest, hændte det ofte, at Ankertovene sledes over ved at gnides mod Fjordbundens skarpe Sten, og Skibet blev udsat for at strande.

Alle Varer maatte sejles ind i Baade; der var ganske vist en Smule Bro eller brygge, der fandtes ud for den nuværende Toldbodgade, men Vandstanden var saa lav, at Skibene ikke kunde sejle ind, og selve Stranden var opfyldt af større og mindre Sten.

1825 gennembrød en Stormflod Aggertangen, og Muligheden for en Gennemsejling, der havde været lukket i flere Hundrede Aar, vilde faa den største Betydning for de vestlige Limfjordbyer. En Følge af denne Forbindelse med Vesterhavet viste sig hurtigt ved at Strømmen blev stærkere, hvilket bl. a. bevirkede, at Sejladsen over Løgstør Grunde blev meget lettere, men ikke mindre Betydning fik det, at Fjordens Dyreverden fik en helt anden Karakter, da Vesterhavets salte Vand trængte ind i de mange Bredninger og Sunde. Stormfloden i Januar 1839 udvidede Aggerkanalen endnu mere, saa at Gennemsejlingen blev endnu bedre.

Ved en Anordning af 1837 afskaffedes den hidtidige Ledelse af Byen ved eligerede Borgere (ialt 4) med Byfogden i Spidsen, og et Borgerrepræsentantskab traadte i Stedet. 1838 valgtes det første Borgerrepræsentantskab, ialt 8 Mand, der til Formand valgte Apoteker Dahlerup, og disse Mænd ansaa det for en af deres første Pligter at tage Havnesagen op for fuldt Alvor.

Der blev straks nedsat en Havnekommission med Konsul Lützhøft i Spidsen, og Resultatet af dens Arbejde blev, at man 1840 fik anlagt en Havn. Denne Havn omfattede den nuværende Vesterhavn; den blev mod Syd beskyttet af en Mole, som ved de senere Havneudvidelser forlængst er forsvundet, og mod Øst af den nuværende Midtermole, hvorved der skaffedes fornøden Ro i

Ejendommen Kastet 58 i Thisted, der blev nedbrudt i Trediverne, repræsenterede en gammel Hustype, af hvilken der i Thisted ikke findes flere. (Fot. Thisted Musæum).

Havnebassinet. Samme Aar var der 14 Fartøjer hjemmehørende i Byen, og Antallet af saadanne steg hurtigt.

Aaret efter at Havnen var anlagt, fik Byen fuldstændigt Toldsted, saa at Skibene, der kom her til, kunde klarere her paa Stedet, og samtidig bortfalddt den Afgift, man tidligere havde betalt til Aalborg Havn.

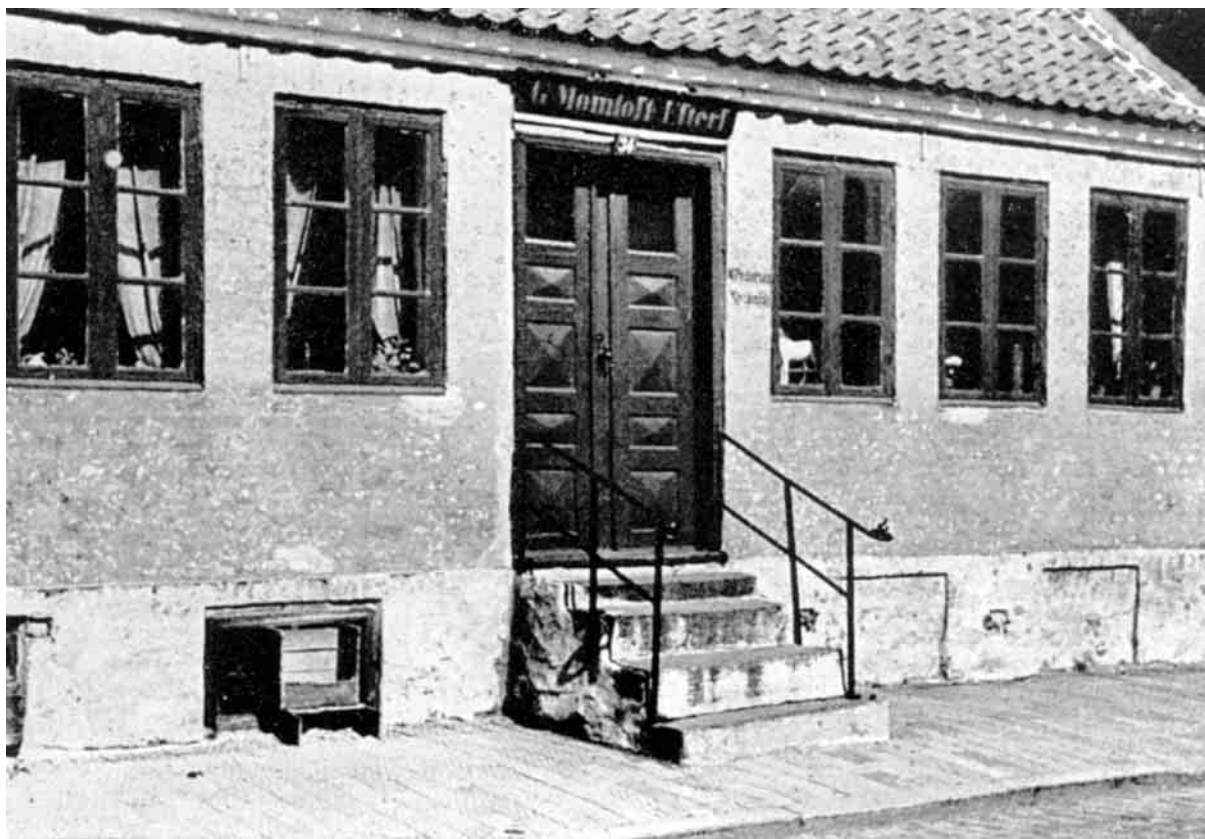
At Interessen for offentlige Anliggender var vokset skyldes maaske ogsaa, at Thisted 1824 fik sin egen Avis, der udkom første Gang den 6. Maj. Den hed "Den nordcimbriske Tilskuer", og blev udgivet af Redaktør Joh. G. Lund.

Gadebelysning havde der i dette Tidsrum været en Antydning af, idet Torvet blev oplyst af en Lygte paa Raadhuset. Den var imidlertid forsvundet "hvad Under da, at den gaaende i de mørke Gader undertiden støder an og slaar sig blaa paa en Vogn eller vandrer fremad i Snavset". Der skulde dog endnu hengaa en Aarrække, inden offentlig Gadebelysning blev indført.

Gennem den gamle Kirkebog faar man at vide, at der har været dansk Skolehold i det 17. Aarhundrede. Byens ældste Skole var den Caspergaardske Skole, som laa paa Hjørnet af Storegade og Skolestræde. Den var 1729 blevet skænket Byen af Amtsforvalter Claus Caspergaard tilligemed en Kapital, hvis Renter skulde anvendes til Skolepenge for 10 fattige Børns Undervisning, ligesom Anne Søe gav et Legat med samme Formaal.

Byen havde 1549 ligesom Landets øvrige Smaakøbstæder faaet en Latinskole nærmest til Brug for den Ungdom, der skulde studere. Nogen større Nytte for Byen fik den ikke og naaede næppe hvert Aar gennemsnitlig at sende en Student til Universitetet; i Tidsrummet 1611-1739, altsaa 128 Aar, dimitterede den 111 Studenter. Den største Betydning var sikkert, at den leverede Løbedegne til Omegnens Kirker.

Denne Latinskole blev nedlagt 1739, og dermed fik Byen yderligere en dansk Skole, der blev kaldet Kirkens Skole og ogsaa undertiden de fattiges Skole, da Læreren ved Skolen, der tillige var Kordegn, var forpligtet til at undervise Børn uden Betaling af Skolepenge. Som Tiden gik, blev Trangen til et bedre Skolevæsen mere og mere følelig, der var da ogsaa et Par velmenende Mænd, der stillede Midler til Raadighed for en Forbedring og Udvidelse. Saaledes testamenterede

I Ejendommen Nørregade 34 i Thisted fandtes gennem mangfoldige Aar en pudsig gammel Høkerforretning, og alle Thistedboer mindes den hvide Hest, der altid stod i Vinduet. Da Forretningens sidste Indehaver, Frk. Nicoline Pedersen (Momtoft) i 1944 døde, flyttede Hesten op paa Thisted Museum. (Fot. Thisted Museum).

Købmand Niels Diderichsen 1811 hele sin Ejendom tilligemed en Kapital til en ny Skole, og Købmand Niels Holst ligeledes Aaret efter en Kapital, hvis Rente navnlig skulde komme Lærerne tilgode. Under de vanskelige Pengeforhold og efterfølgende daarlige Tider trak Sagen i Langdrag saa længe, at Cancelliet 1834 paabød, at der skulde bygges en ny Skole, hvilket heller ikke kunde siges at være upaakrævet; den Caspergaardske Skole var paa Grund af manglende Vedligeholdelse nærmest en Ruin og saa gennemskaaret af Rotter, at de endog en Nat skambed et af Lærerens Børn, saa det døde.

Men Tiden var gaaet, og de testamenterede Midler svundne saa betydeligt ind, at man for at gennemføre Skolebyggeriet maatte stifte et større Laan, og endelig opførtes saa 1837 paa den Diderichsenske Grund den "gamle Borgerskole" i Storegade, som den senere er blevet kaldet, og toges i Brug samme Aar. Den blev senere udvidet ved Køb af tilstødende Ejendomme, og tilsidst havde Skolekomplekset Facade baade til Storegade og til Havnen, adskilt ved Gaard og Legeplads.

Uden at komme ind paa de mange Enkeltheder vedrørende Skoleplanerne, og andre Ændringer i Skolevæsenet, skal dog bemærkes, at man ønskede en mere udvidet Undervisning for Drengene, hvorfor der ved Borgerskolen blev oprettet en Realklasse. Den kunde selvfølgelig ikke tilfredsstille de Krav, som man stillede til en udvidet Undervisning, hvorfor den kun bestod i faa Aar, idet det ad privat Vej lykkedes at faa oprettet en Realskole, der fik kongl. Stadfæstelse 16. Februar 1858 og toges i Brug samme Efteraar.

Anlægget af Havnen med tilhørende Toldbodbygning var imidlertid ikke nok til at danne Grundlaget for videre Fremskridt, selv om den betød overordentlig meget. Saa snart Havnen var færdig var Ønskerne om en Dampskibsforbindelse med København over Aalborg straks kommet i Forgrunden. Man gik saa i Gang med at starte et Dampskibsselskab, men inden dette begyndte sin Virksomhed, sejlede det første Dampskib ind i Havnen; det var "Limfjorden" fra Aalborg, der kom til Thisted d. 1. April 1843. Nu gik det hurtigt med Aktietegning og Køb af en Damper, og allerede den 18. Juni 1843 dampede "Hebe" ind i Havnen. Jubelen var stor, og Byen var rykket Omverdenen endnu et Skridt nærmere. Fjordens vanskelige Besejlingsforhold blev efterhaanden bedre, saaledes

Thisted Fattiggaard blev 1844 opført ved Munkevej efter at Byens første Fattighus i Nørregade var blevet for lille. Efter Socialreformens Gennemførelse blev Fattiggaarden i 1935 nedlagt, og først paa Aaret 1937 blev den brudt ned. (Fot. Thisted Musæum).

aaabnedes 1861 Frederik d. 7. Kanal, hvorved man kunde undgaa den vanskelige Sejlads over Løgstør Grunde.

Byens Grænser dannedes som omtalt af Konsumtionslinien, der var Grænse for Byens Udvidelse, og Pladsforholdene var efterhaanden blevne utaalelige. Men denne Hindring forsvandt 1851, idet Konsumtionen nævnte Aar blev ophævet, hvilket snart mærkedes, idet det private Byggeri straks tog Fart baade langs Nørregade og Vestergade, og da navnlig langs den nyanlagte Frederiksgade, der førte fra Vestergade til Søndergade.

1857 opførtes en ny Præstegaard og samme Aar et haardt tiltrængt Sygehus for By og Amt. 1857 gav Næringsloven fuld Næringsfrihed, dog med et Læbælte paa 1 Mil uden omkring Byen, hvor ingen Bynæring maatte finde Sted.

Thistedes ældste Postforbindelse med Omverdenen var over Viborg, som paa Kristian d. 4. Tid fik en Poststation. Herfra sendtes Brevene lejlighedsvis til Thisted. 1760 udvidedes Postgangen til 2 Dage ugentlig ved en ridende Postilion, der kom her til Byen hver Søndag og Torsdag og returnerede den efterfølgende Dag. Selv om Postforbindelsen var langsom, kunde dog Breve sendes og modtages.

1826 fik Byen endelig et Postkontor, det var et Fremskridt selv om Forbindelsen foregik ved en Bipost over Skive og Nykøbing foreløbig kun to Gange om Ugen, men snart bedredes Forholdene, idet man, foruden at den gamle Forbindelse over Viborg blev bibeholdt, nu ogsaa fik Post fra Holstebro over Struer samt endelig en ugentlig Forbindelse med Aalborg.

Et andet betydeligt Fremskridt især for Handelstanden og - i nogen Grad bødede paa den langsomme Postgang var, at man 1851 fik anlagt en Telegraflinie Hobro-Thisted. Den var først privat men blev senere overtaget af Staten.

Gadebrolægningen havde takket være Amtmand Fayes Initiativ gjort gode Fremskridt og Byens Gader var efterhaanden blevne brolagte. Men Kravet om Gadebelysning voksede og 1855 købtes der en Del Lygter fra Helsingør, som denne By ikke havde Brug for. Med disse helsingørske Lygter gennemførtes saa den første Gadebelysning, og det var selvfølgelig Tran, der blev anvendt til Belysningsemne. I Løbet af en Snes Aar begyndte Tran og Petroleum at strides om Rangen, og 1874 vedtog Byraadet at efterhaanden som Tranlygterne blev ubrugelige, skulde de afløses af Petroleumslygter, og Begyndelsen blev gjort med Anskaffelsen af 6 saadanne. Ved Anlæg af et Gasværk 1883 kom en ny Tid for Gadebelysningen, og i Slutningen af samme Aar tændtes de første

Thisted Havn, der i Øjeblikket tager sig ud som paa dette Billede, staar over for en Udvidelse mod Syd. Havnens ældste Del anlagdes 1841-42, Sydkajen 1907-08 og Kajen Øst for Dampskibspakhuset 1917. (Aage Pedersen fot.)

Gaslygter. Men heller ikke det kulturelle Liv blev forsømt. Allerede i 1830erne besøgte omrejsende Skuespillerselskaber Byen, og Skuepladsen var som oftest hos Gæstgiver Møller i det nuværende Landmandshotel. Her spillede saaledes 1845 Skuespillere fra det kgl. Teater. Flere Militærorkestre gav velbesøgte Koncerter. Interessen for Skuespil voksede, og den resulterede i, at en Teaterkomité fik indrettet et Teater i Kbmd. Laur. B. Jacobsens Ejendom, senere Fabrikken Thy, der fik Navn af Thalia og aabnedes 1852 ved en Forestilling af det Millerske Selskab. En Del Aar efter flyttede Teatret til Hotel Thy.

Men saa kom der igen en Stilstandsperiode.

Det var Krigen 1864, der for en Tid lammede Initiativet baade fra det offentlige og fra Befolkningens Side. Henimod Slutningen af 1870erne begyndte Tanken om Jernbaneforbindelse med det øvrige Land at optage Sindene, og det førte til Anlæg af Thisted-Struer Banen, der indviedes d. 23. Maj 1882. Nu fulgte i hurtig Rækkefølge Opførelse af en Række offentlige Bygninger. Borgerskolen i Storegade var blevet saa lille, at den ikke kunde rumme det voksende Børnetal, og 1883 toges Vestre Skole i Brug for senere 1892 at udvides med endnu en Bygning. Gasværket opførtes 1883, Thisted Bank 1884, og en ny Toldkammerbygning 1885; her kan endvidere erindres om Haandværkerstiftelsen 1882 og Børneasylet 1889.

Men ogsaa det helt private Byggeri tog fat; gamle Ejendomme blev nedrevne og nye opførte særlig i Vestergade og Storegade. En helt ny Gade, Jernbanegade, blev anlagt samtidig med Banens Aabning for at lette Forbindelsen ind i Byen. Samtidig med Stationsbygningen byggedes Posthuset.

I 1890erne sluttede dette Afsnit i Byens Vækst for igen snart at tage fat nemlig ved Anlægget af Thisted-Fjerritslevbanen 1904. Havnens Virksomhed var for en Del indskrænket ved de vanskelige Besejlingsforhold ved Løgstør Grunde, men da man paa denne Tid begyndte en Uddybning af Grundene, dannedes der et Sejlløb paa 14 à 15 Fods Dybde, og nu kunde Havnen modtage Skibe med et større Dybtgaaende, hvorfor man 1907-08 fik den uddybet og udvidet.

Byen havde hidtil sin Vandforsyning fra dybe Brønde, der fandtes dels i Gaardene og dels i Gader og paa Torvene, hvor de store Jernpumper var et meget karakteristisk Led i Gadebilledet. Det lød, at det vilde være vanskeligt at skaffe Vand til offentlig Vandforsyning, og at man muligvis skulde have Ledninger til Nors eller Vandet Søer. Men en Prøveboring blev foretaget i Engen i Byens umiddelbare Nærhed. Resultatet var godt, og 1906 opførtes Vandværket, der forsyner Byen med aldeles fortrinligt Drikkevand. Samme Aar indførtes Husnumre i Gaderne, hidtil havde man

nøjedes med Matrikelsnumre; man var dog saa forsigtig, at man undlod at give et Hus Nr. 13. Senere er man blevet dristigere, og i alle nyere Gader findes dette Nr. - 1906 fik Byen ogsaa sit Elektricitetsværk. Det blev bygget af et privat Selskab, men overtoges 1914 af Kommunen, men 1919 overgik det til et Interessentskab.

En Forestilling om Fremgangen faar man, naar det oplyses, at Byen 1850 havde ialt 38 Pladser og Gader, men i 1945 er der 89 Gader og Torve, og Gaderne og de offentlige Stier har tilsammen en Længde paa 27,4 km. Men ogsaa Indbyggerantallet fortæller om Byens Vækst. Foruden de allerede nævnte Tal skal følgende anføres efter de officielle Folketællinger. 1850 var Indbyggerantallet 2342, 1880: 4184, 1900: 6127, 1920: 7231, og i Følge Folkeregistret var det 1945 steget til 9347 Personer.

*

Den fremmede, der nu kommer til Thisted, vil ikke finde Bygninger af nogen høj Ælde, og dog kan en Tur gennem Byen vise et og andet, som kan siges at være karakteristisk for den. Der er saaledes Hotel "Royal"s Facade ud mod Brogade, der er opført i 1820'erne i Sen-Empirestil. Det samme er Tilfældet med flere mindre Bygninger. De kendes paa de hvide Kvader-Pilastre paa Hjørnerne og den smukke Tandsnitgesims.

Et enkelt Hus i Toldbodgade og et i Østergade samt et Par Stykker i Nørregade er i denne Stil. Man kan ogsaa lægge Mærke til Ejendommen Vestergade 15, der ligeledes er en Sen-Empirebygning, opført af gullige Flensborgsten, de rundbuede Vinduer har Portaler af Hamborgfuger, og Huset har ligeledes hvidkalkede Pilastre.

Dersom man nu vil spørge: Hvad er der da tilbage fra Byens ældste Tid? saa kan man kun pege paa den oprindelige Bykerne, den lavest liggende Del af Byen, begrænset af Storetorv, Østergade, Østbakken og Søndergade. Her findes endnu Rester af de uregelmæssige Smaastræder, som dog ogsaa har forandret Udseende. Det gamle Aaløb er borte og er indgaaet i Kloaksystemet, Gadenavne er forsvundet, saaledes er "Øster Knak" og "Vester Knak" blevet til Strømgade, og man maa beklage, at det gamle Navn "Kringeltorv", det eneste i Landet, er bleven til Nytorv.

*

I denne Redegørelse for Byens Udvikling gennem Tiderne skal de senere Aar ikke omtales. Den fremadskridende Udvikling, der begyndte efter den første Verdenskrig, er endnu ikke afsluttet og forhaabentlig varer det længe, inden den standser. Den ene Opgave melder sig efter den anden, og der skal slutes med ønsket om, at Thisted altid maa have fremskridtsvenlige og dygtige Borgere, der kan lede Byens sunde og rolige Udvikling.

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 2, side 195-214).

